Asia: HE 175/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2027

Viite: Lausuntopyyntö 2.10.2026

Kiitän kutsusta eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan kuultavaksi ja mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2027.

Yhteenveto ja suositukset

1. Sosiaalihuolto ja järjestöjen tuki on säilytettävä suomalaisen hyvinvointivaltion peruspilareina. Ne tukevat ihmisten työ- ja toimintakykyä, kriiseistä palautumista, vähentävät äkillisten ja odottamattomien hyvinvointiuhkien vaikutuksia ja lisäävät resilienssiä myös kansainvälisten kriisien kohdatessa. Palvelut myös ehkäisevät raskaampien palvelujen tarvetta ja vähentävät myös terveydenhuollon kustannuksia. Leikkaukset näkyvät myös työ- ja toimintakyvyn laskuna, työllisyyden vähenemisenä, verotulojen menetyksinä sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja tulevaisuuden mahdollisuuksien heikkenemisenä, lisääntyvinä päihde- ja mielenterveysongelmina, lastensuojelukustannusten nousuna ja alueiden turvattomuutena.

Suositukset: Sosiaalihuoltoon ja järjestötoimintaan suunnitellut leikkaukset tulisi perua kokonaan. *Leikkausten sijaan hyvinvointialueiden tulisi panostaa tutkimus- ja kehittämistoimintaan, tiedolla ohjaamiseen ja johtamiseen. Vaikuttavuustiedon avulla hyvinvointialueet voisivat ottaa parhaat ja vaikuttavimmat palvelut käyttöönsä.*

2. Sosiaalihuollon, sosiaaliturvan ja järjestöjen toimintoihin kohdistuvat leikkaukset ovat yhteisvaikutuksiltaan mittavia ja tulevat näkymään useamman sukupolven ajan. Myös ihmisoikeusjuridiset vaikutukset ovat huomattavia Kansainvälisen ihmisoikeusjuridiikan mukaan ihmisten perusoikeuksien toteutumista heikentävät muutokset edellyttävät aina erityisen vahvoja perusteluja, joka esityksestä ei ilmene tarpeeksi painavasti (Suomen perustuslaki 731/1999; CESCR 1990). Valtion talousarviossa yhteiskunnan turvaverkkoihin, eli sosiaaliturvaan, sosiaalihuoltoon ja järjestötoimintaan ehdotetaan juuri sellaisia heikennyksiä, joiden perustelut tulisi vielä tarkistaa huolella. Joiltain osin esityksessä on tarkasteltu yksittäisten toimenpiteiden taloudellisia vaikutuksia, mutta esityksestä puuttuu kokonaan arvio siitä, mitä sosiaaliturvaan, sosiaalihuoltoon ja järjestötoimintaan kohdistuvat leikkaukset ja heikennykset yhdessä tuottavat ja miten hyvin niiden ihmisoikeusjuridiset vaikutukset on perusteltu.

Suositukset: Mikäli ehdotettuja sosiaaliturvaan, sosiaalihuoltoon ja järjestötoimintaan kohdistuvia leikkauksia ei peruta, esityksen perusteluissa tulisi osoittaa nykyistä selkeämmin, miksi ehdotetut heikennykset ovat välttämättömiä, mitä vähemmän oikeuksia rajoittavia vaihtoehtoja on tarkasteltu ja miten muutosten kielteiset yhteisvaikutukset ehkäistään. Tarkastelun perusteella on laadittava kansallinen suunnitelma toimenpiteineen leikkausten ja heikennysten yhteisvaikutusten ja niiden tuottamien yhteiskunnallisten vaurioiden hoitamiseksi.

3. Hyvinvointialueiden ja sosiaalihuollon hajanaiset tietojärjestelmät ja niiden toimimattomuus vaikuttavuustiedon tuottamisessa vaikeuttaa hyvinvointialueiden tiedolla ohjaamista ja johtamista. Vaikka järjestämislaki (612/2021) velvoittaa

hyvinvointialueita perustamaan päätöksensä vaikuttavuustietoon, ei sitä käytännössä hyödynnetä. Vääristynyttä tilannetta ei oteta tarpeeksi huomioon valtion talousarviossa, vaan hyvinvointialueiden toimintaa pyritään ohjaamaan rahoitusmallilla, joka ei kannusta vaikuttavuuteen vaan palvelujen ja toimintojen karsimiseen.

Suositukset: Vaikuttavuustiedon saatavuuteen hyvinvointialueiden tietojärjestelmistä ja järjestelmiin kirjattujen tietojen hyödyntämiseen tulisi panostaa vahvemmin valtion talousarviossa. Yhteistyöalueille tulisi asettaa kannusteet rakentaa integroitua tietopohjaa, yhtenäistää kirjaamiskäytäntöjä sekä kehittää tiedon tallentamiseen ja hyödyntämiseen liittyviä toimintamalleja.

4. Suomessa on jo pitkään tunnistettu tarve vahvistaa sosiaalityön ja sosiaalihuollon tutkimusperustaa sekä kansallisia rakenteita, joiden avulla tutkittua tietoa tuotetaan ja hyödynnetään. Tämä yhteinen tahtotila on mittava kehittämisen resurssi, jonka arvo tulee tunnistaa ja tunnustaa. Sosiaalihuollon TKKI-toiminta on ehdoton edellytys korkeatasoisille ja vaikuttaville palveluille ja myös sille, että voimme tuotteistaa ja viedä palveluosaamista myös kansainvälisesti.

Suositukset: Sosiaalihuollon TKKI-rakenteisiin, osaamiskeskusten rahoitukseen ja sosiaalihuollon ammattihenkilöiden yliopistollisen erikoistumiskoulutukseen suunnitellut leikkaukset tulisi perua kokonaan. Sosiaalihuoltoon liittyvä tutkimus tarvitsee kattavat ja kansallisesti tuetut rakenteet luotettavan ja laadukkaan tutkimustiedon tuottamiseksi. Tämä mahdollistaa sen, että uudistusten vaikutuksia voidaan arvioida realistisesti sekä kehittää sosiaalihuollon palveluja vaikuttavalla ja eettisesti kestävällä tavalla. Tutkimusperustaisuus auttaa tunnistamaan toimivia ratkaisuja ja välttämään sellaisia käytäntöjä, joiden hyödyistä ei ole riittävää näyttöä.

Tarkemmat perustelut

Hyvinvointialueiden rahoitus. Talousarvioesityksessä hyvinvointialueiden yleiskatteinen valtionrahoitus kasvaa nimellisesti noin 360 milj. euroa vuodesta 2026 vuoteen 2027. Samalla päätösperäiset tehtävä- ja lainsäädäntömuutokset vähentävät rahoitusta nettomääräisesti noin 185 milj. euroa verrattuna siihen tasoon, johon rahoitus muutoin nousisi. Rahoituslaskelmassa oletetaan alueiden tarvitsevan näiden muutosten vuoksi noin 185 milj. euroa vähemmän valtionrahoitusta kuin ilman muutoksia. Vuodesta 2027 alkaen palvelutarpeen kasvusta otetaan rahoituksessa huomioon enää 60 prosenttia, mikä vähentää rahoitusta noin 61 milj. euroa. On kuitenkin epäselvää, kyetäänkö esimerkiksi ikääntyneiden palveluista säästämään 50,9 milj. euroa teknologian käytöllä ympärivuorokautisessa hoidossa ja kotihoidossa sekä henkilöstömitoitukseen liittyvillä muutoksilla. Säästöt on kirjattu talousarvioon jo ennen kuin voidaan varmasti osoittaa niiden toteutuvan käytännössä. Sama koskee sosiaalihuoltolain uudistusta (-36 milj. euroa) sekä sosiaalihuollon työllistymistä ja työ- ja toimintakykyä edistävien palvelujen kokonaisuuden uudistamista (-10 milj. euroa). Kuntouttavan työtoiminnan lakkauttamiseen liittyvä erillinen valtion korvaus vähenee lisäksi voimakkaasti. Hyvinvointialueiden menot tulevat samalla kasvamaan mm. palkkaratkaisujen, väestön ikääntymisen, työttömyyden ja syrjäytymisen aiheuttamien kerrannaisvaikutusten takia. Koska päätösperäiset vähennykset pienentävät rahoituksen kasvua samalla kun kustannuspaineet jatkuvat, monilla hyvinvointialueilla paine uusiin sopeutuksiin ja palvelujen heikennyksiin säilyy myös tulevalla budjettikaudella. Sosiaalityön ja sosiaalipalvelujen tutkimuksesta tiedetään hyvin, että palvelutarpeet eivät

yleensä häviä palveluja vähentämällä. Ne usein joko siirtyvät toiseen palveluun tai jäävät ihmisten ja heidän läheistensä kannettaviksi. Ja jos palvelutarve ei vähene, on todennäköistä, etteivät myöskään kustannukset vähene, vaan siirtyvät ja useimmiten kertautuvat maksettaviksi muissa kohdissa palvelu-/hoitoketjua.

Sosiaalihuoltolain uudistaminen. Suomessa sosiaalihuoltolain uudistamisella haetaan ennen muuta säästöjä (-36 milj. euroa vuonna 2027). Samaan aikaan Ruotsissa suunnataan noin 8 miljardia Ruotsin kruunua eli noin 730 miljoonaa euroa kuntien sosiaalihuollon uudistamiseen vuosina 2024–2028. Suomen uudistuksessa on hyvää se, että sosiaalihuoltoa uudistettaisiin nykyistä joustavammaksi ja hallinnollisesti kevyemmäksi. Säästöt osuvat kuitenkin paljolti työhön, joka kohdistuu suoraan asiakkaisiin, koska säästöjä haetaan esimerkiksi asiakkaan palvelutarpeen arvioinnin keventämisestä sekä asiakassuunnitelmien ja omatyöntekijäjärjestelyjen kohdentamisesta. Esitykseen liittyy myös epävarmuutta siitä, missä määrin säästöjä todella syntyy hallinnollisen työn vähentymisestä ja missä määrin paine kohdistuu henkilöstöön tai palvelujen saatavuuteen. Esityksessä oletetaan, että sosiaalihuoltoon tavoitellut säästöt toteutuvat tehtävien ja velvoitteiden vähentämisen avulla. Tutkimusnäyttöä tästä ei kuitenkaan ole, ja yhtä mahdollista on se, että säästöt toteutuvat ensisijaisesti uudistuksen siivittämänä tehtävien palvelujen heikentämisen avulla. Näyttöä siitä, että sosiaalihuoltoon suunnitellut säästöt olisivat saavutettavissa ilman vaikutuksia palvelujen saatavuuteen, ei myöskään ole esitetty. Hyvinvointialueilla on jo nyt lakkautettu esimerkiksi useita lapsiperheille ja lastensuojelun asiakkaina oleville tarpeellisia sosiaalihuollon palveluja. Talousarvioesitys näyttää perustuvan oletukseen siitä, että uudistukset voidaan toteuttaa ilman merkittävää heikennystä oikeuksien toteutumisessa.

Asiakasmaksut. Terveydenhuollon asiakasmaksuja korotetaan, ja asiakasmaksujen korotusten arvioidaan lisäävän hyvinvointialueiden maksutuloja siten, että niiden valtionrahoitusta vähennetään noin 87,8 milj. euroa. Samalla perustoimeentulotuen menojen arvioidaan kasvavan asiakasmaksujen muutoksen vuoksi noin 3 milj. euroa. Maksujen korotus ei kohdistu tasaisesti väestöön, vaan erityisesti niihin, jotka ovat sairaita ja käyttävät paljon palveluja, ja taloudellisesti raskaimmin se osuu niihin paljon palveluja käyttäviin, joilla tulot ovat pienet. Asiakasmaksujen korotukset kohdistuvat suhteellisesti eniten pienituloisiin. Hyvätuloiselle muutaman kymmenen tai sadan euron lisälasku merkitsee vähän. Pienituloiselle eläkeläiselle, pitkäaikaissairaalle, vammaiselle henkilölle tai toimeentulotuen varassa elävälle yksinhuoltajalle se voi tarkoittaa todellista estettä palvelujen käyttämiselle. Pienituloinen eläkeläinen, pitkäaikaissairas, vammainen henkilö tai toimeentulotuen varassa elävä henkilö käyttää arvioiden mukaan palveluja enemmän, maksaa suhteellisesti enemmän asiakasmaksuja, kärsii herkemmin palvelujen saatavuuden heikentymisestä ja kykenee huonommin paikkaamaan puuttuvia palveluja omalla rahalla. Kansainvälisestä tutkimuksesta tiedetään varsin johdonmukaisesti, että asiakasmaksut voivat vähentää erityisesti pienituloisten palvelujen käyttöä. Talousarvion säästöolettama ei siten ole ongelmaton perus- ja ihmisoikeuksien kannalta.

Järjestöjen rahoitus. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen STEA-rahoitus laskee 304 miljoonasta eurosta vuonna 2025 noin 190 miljoonaan euroon vuonna 2027. Suurin yksittäinen muutos tapahtuu vuoden 2027 alussa, jolloin rahoitus vähenee noin 84 miljoonaa euroa. Leikkaukset heikentävät järjestöjen toimintaedellytyksiä, terveyden edistämiseen, työ- ja toimintakyvyn vahvistamiseen, osallisuuden, toimijuuden ja arjenhallinnan tukemiseen sekä kriisiauttamiseen ja arjen turvallisuuden edistämiseen tarkoitettua työtä. Järjestöjen toimintaa

ei kuitenkaan ole mahdollista toteuttaa pelkän kohtaavan työn varassa. Ammatillinen asiakastyö ja laaja vapaaehtois- ja vertaistukitoiminta edellyttävät myös johtamista, koordinointia, hallintoa, laadunvarmistusta sekä toiminnan jatkuvuutta tukevia rakenteita. Kun rakenteista leikataan, kohdistuvat leikkaukset samalla väistämättä myös ns. kohtaavaan työhön sekä kokonaiskustannuksiltaan hyvin edullisiin ja usein silti hyvin tehokkaisiin auttamisen muotoihin, kuten vapaaehtois- ja vertaistukitoimintoihin. Tätä näkökulmaa ei leikkausten perusteluissa ole huomioitu eikä ole arvioitu myöskään niitä vaikutuksia, jotka kohdentuvat vapaaehtois- ja vertaistukitoimintaan välillisesti rakenteista leikkaamisen takia.

Sosiaalihuollon tutkimus ja kehittäminen. Vuodelle 2027 valtion rahoitusta terveydenhuollon yksiköille yliopistotasoiseen tutkimukseen sekä sosiaalityön yliopistotasoiseen tutkimukseen esitetään varattavaksi 40 milj. euroa. Summa on sama kuin vuoden 2026 talousarviossa. Lisäksi on kirjattu, että STM määrittelee edelleen sosiaalityön tutkimuksen painoalueet ja toimenpiteet ja myöntää rahoitusta hankkeille, joiden arvioidaan vastaavan rahoituksen painoalueita ja tavoitteita. Vähennyksiä on suunnitteilla myös sosiaalialan osaamiskeskusten rahoitukseen ja sosiaalihuollon ammattihenkilöiden yliopistolliseen erikoistumiskoulutukseen.

Sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutukset. Talousarvioesityksessä ei ole varsinaista kotitalous- tai väestöryhmätason sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutusten eli kaikkien sosiaaliturvamuutosten kumulatiivisten kotitalousvaikutusten arviointia. Joitain erityisryhmiä mainitaan, kuten työttömät ja pitkään työttömänä olleet, toimeentulotuen tarpeessa olevat, maahan muuttaneet lapsiperheet, pienituloiset paljon terveyspalveluja tarvitsevat sekä järjestöjen palveluja tarvitsevat, joiden elämänhaasteet liittyvät työ- ja toimintakyvyn ongelmiin, syrjäytymiseen, yksinäisyyteen, asunnottomuuteen ja kriiseihin. Arviot siitä, mitä tapahtuu, kun useita samanaikaisia muutoksia kohdistuu samoihin haavoittuviin väestöryhmiin, puuttuvat. Lasten oikeuksien näkökulmasta on syytä kysyä myös, mitä tapahtuu vaikkapa tilanteessa, joissa vanhempien taloudellinen epävarmuus lisääntyy tai vanhempi sairastuu vakavasti samaan aikaan, kun lapsille ja perheille tarkoitettuja sosiaalipalveluita supistetaan.

Turvaverkkojen heikentyminen tulee leikkausten johdosta lisäämään hyvinvointi-, terveys- ja turvallisuusongelmia erityisesti jo valmiiksi haavoittuvissa ryhmissä. Vakava aineellinen ja sosiaalinen puute on jo lisääntynyt viime vuosina sekä työttömien että työllisten keskuudessa. Kasvu on ollut voimakkainta työttömillä, joista vuonna 2016 vakavaa puutetta koki 6,7 prosenttia, mutta vuonna 2025 jo 19,2 prosenttia. Kuitenkin samalla ajanjaksolla myös työllisten keskuudessa osuus on noussut 0,4 prosentista 2,4 prosenttiin vuosina 2016-2024. (Eurostat.) Turvaverkkojen heikentyminen näkyy myös esimerkiksi ruoka-apuun turvautuvien määränä. Yli 200 000 ihmisen arvioidaan turvautuvan vuosittain ruoka-apuun (SPR). Vuonna 2025 perustoimeentulotukea sai noin 365 000 henkilöä (Kelasto). Lastensuojeluilmoitusten määrä on suuri, mutta ilmoitusten lukumäärää ei tule rinnastaa niiden lasten määrään, joista ilmoitus on tehty, koska samasta lapsesta voidaan tehdä useita ilmoituksia. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna on vuosittain noin 17 000-18 000 lasta (Sotkanet). THL:n esittämien arvioiden mukaan sosiaaliturvan kiristysten yhteisvaikutukset voivat lisätä pienituloisuutta merkittävästi ja jopa noin 27 000 lasta voi pudota pienituloisuusrajan alle. Tämä on jyrkästi vastoin YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomelle antamia viimeisimpiä suosituksia lapsiköyhyyden ehkäisemiseksi.

Helsingissä 8.10.2026

Minna Kivipelto
YTT, dos, työelämäprofessori, sosiaalityö
Jyväskylän yliopisto

Johanna Moilanen
Puheenjohtaja, Sosiaalityön
tutkimuksen seura